

Zoo vindt men het op de imposten der oude kapiteelen, de eenige overblijfselen van de eerste kerken der Oostersche Christenheid.

Maar een eeuw na Constantijn had keizer Theodosius al een veel pompeuzer versiering toegepast, onder anderen in de groote basiliek van Athene, waarvan men weinig heeft teruggevonden. Dat waren uitgetrokken, rijkversierde Corinthische kapiteelen met de hoofden van vier dieren aan de hoeken: Os, Leeuw, Arend en Mensch, of wel arend en ram afwisselend, een ornament dat ons verplaatst in de oude symboliek van de Vier Theologische Dieren, van China tot Egypte toegepast lang vóór Christus' geboorte. Men kan hierbij releveeren, dat de Ram voor de geheele Oudheid als teeken in de Dierenriem en symbool een uiterst gewichtig versieringsmoment was, en wel dat van de geheele Theologie, mythos, en oer-poëzie in één. In de literatuur maakte Homeros reeds gewag van den Ram, waaronder Odysseus dekking zocht toen hij uit de grot van den Cycloop ontsnapte: de vindingrijke menschelijke intelligentie, die achter het symbolenschild van de wijze theologie de eenig-mogelijk uitweg vond uit het hol der materie.

Deze Theodosiaansche kapiteelen hadden hooge kragen van allerfijnst bewerkte, getrepaneerde acanthusbladen. Zij doen denken aan borduursel. Maar een eeuw later, onder Justinianus, begon reeds het proces waarbij alles wat Helleensch was omstrengeld en vervlochten werd met Oostersche motieven: de meergenoemde wijnranken, de Christelijke dieren als duiven, pauwen, leeuwen. Het was nog enkele eeuwen daarna dat het Helleensche element zelfs, ofschoon het nooit geheel verdrongen werd, overwoekerd raakte door het Oosten, zooals de heidensche mythologie schuil ging achter de vormen van nieuwe wereldbeschouwingen. Toen ontstond de eigenlijke Byzantijnsche kunst met een geheel eigen toon en taal, een geheel eigen wezen, dat paste bij de strenge en toch pompeuze, de ascetische maar tegelijk verweekijkte sfeer aan de keizerlijke hoven van Constantinopel.

De satrapen van de groote Perzenvorsten Chosroës, Siroës en vroegeren, (de genoemden leefden in de tijd van Mohammed, zevende eeuw), oefenden beslissende invloeden op het Byzantinisme uit, en niet enkel in politiek opzicht. De Vuuraanbidding met haar vele symbolen en rijke mythologie, zooals deze werd beleden door de Oud-Perzen, Afghanen en Syriërs, verschaftte zich geheime toegangswegen tot de geheele bewoonde wereld. Vooral nadat Perzië door de Mohammedanen veroverd was. De oerleer van Zarathustra, de leer van Mithras of Suri, van Ahuramazda en Ahriman, die grootsche leer met haar grondtaal in griffioenen, arenden, feeën en allerlei wonderlijke vuurwezens uitgedrukt, drong met de panisch vluchtende Ghebers, de overwonnen Oud-Perzen, West en Oost binnen en ondermijnde tijdens de Middeleeuwen het kerkelijk Christendom onder de naam van een afvallige secte, die der Manicheanen of Manecheïsten, volgelingen van een Manes. De leeringen dezer secte kwamen grootendeels met de Kruisvaarders in het Westen terug, en